

Пълният, тотален контрол върху природата е пълен, тотален контрол и върху хората

» Науката, наред с религията, е един от успешните опити на хората да овладеят случайността, смята преподавателят от СУ

Стоян Ставру е завършил право в СУ „Св. Климент Охридски“ през 2002 г. Магистър е по социална и юридическа психология и доктор по гражданско и медицинско право. Има и професионална квалификация за треньор по групово-динамичен тренинг и организационно поведение. Преподавателската дейност на Стоян стартира през 2005 г. като хон. асистент в ЮФ на Алма Матер. Там четете лекции по Вещно пра-

во и Гражданско право. миналата година е лектор на първия в България курс по Биоправо, com.

част от магистърската програма Интегративна биоетика във ФФ на СУ. През 2011 г. става съучредител на Фондацията за развитие на правосъдието, която обединява специалисти в областта на правото и психологията. Младият учен е автор на множество монографии и статии, които могат да бъдат прочетени в създадения от него професионален правен сайт ChallengingTheLaw.com.

Специализирате и преподавате биоправо. Защо решихте да се занимавате с този не толкова популярен (поне за България) юридически дискурс?

- Всъщност връзката ми с биоправото, колкото и да е странно, минава през вещното право. Като редовен докторант в Юридическия факултет на СУ работих основно върху теми в областта на вещното право (сделки с недвижими имоти, учредяване на право на строеж, ползване на паркоместа и пр.). Веднъж попаднах на интересна статия в англоезичната литература и започнах да проучвам въпроса дали притежаваме юридически тялото си, дали то е наша собственост и по какъв начин може да се разпореждаме с него? Резултатът от това мое проучване беше монографията „Човешкото тяло като предмет на вещни права“, (м. март 2008). В нея разгледах правните аспекти на властта, която човек може да упражнява върху своето тяло, включително: правния режим на donorството на органи, тъкани и клетки; границите на телесните модификации (една разрастваща се все повече индустрия); допустимите разпореждания с тялото за след смъртта (например въпросът за юридическата сила и обвързващо действие на дадените приживе указания за извършването на конкретни въздействия спрямо тялото на лицето, след настъпване на неговата смърт), както и доста други въпроси. Монографията стана причина да преподавам Медицинско право в НБУ, заедно с проф. Дарина Зино-

виева, единственият съвременен български преподавател и учен, автор на учебник по Медицинско право. След още няколко години, при подготовката на лекциите си по Медицинско право, започнах да разглеждам някои по-мощни проблеми, които излизат извън класическата за медицинското право рамка „държава-лечебно заведение-лекар-пациент“ – проблеми, които поставят важни не само от юридическа, но и от философска, и от политическа гледна точка въпроси. Например: въпросът за юридическото начало и за юридически край на човешкия живот, за правния статус на заченатия, включително на съхраняваните в епруветки човешки ембриони; за допустимостта на евтаназията и заместващото майчинство; за обществените последици от намесата в човешкия геном и пр.. Така постепенно открих за себе си една огромна област, останала встрани от съвременната „мода“ в правото, която поставя все повече въпроси и изисква изключително внимание, задълбоченост и усет при търсенето на техните отговори. Реших, че някой трябва да се заеме с това. От 2011 г. започнах да преподавам биоправо като задължителен учебен курс в магистърска програма Интегративна биоетика във Философския факултет на СУ.

Какви правни казуси решава биоправото и в какви случаи ние можем да потърсим специалист в тази област, който да ни е от полза?

- Биоправото се занимава с юридическата интерпретация на биоло-

гичната природа на човека. Като биологични (телесни и физически) същества, ние – хората, сме заставени да се справяме с множество биологични явления, четири от които са централни за всяко човешко общество: раждането, сексът, болестта и смъртта. Всяко едно от тези четири явления поставя множество юридически въпроси: до кой момент от бременността/раждането е налице единствено човешки фетус (плод), явяващ се част от тялото на бременната жена/родилката, и след кой момент той се превръща в отделен правен субект (дете), притежаващ правата на пациент. Кой сексуални отношения могат да бъдат интегрирани в човешката култура чрез брачните ритуали и в частност допустим ли е еднополовият брак? Има ли право човек да изисква от държавата да му предостави възможност или дори да му осигури „блага“ смърт (евтаназия), когато заболяването му е смъртоносно и болезнено? Може ли да използваме т. нар. козметична фармакология, включително „лекарства“, които имат за цел не да лекуват, а да подобряват настроението на човека, и каква всъщност ще бъде разликата между тях и наркотичните вещества? Къде са границите, след преминаването на които медицинската интервенция вече не представлява акт на лечение, а опит за подмяна на човешката природа? Прави впечатление, че въпросите не са злободневни и едва ли са част от дневния ред на повечето българи, затрупани с множество други актуални тревоги. Законодател-

ните разрешения на тези въпроси обаче имат множество последици в ежедневието ни. От тях например зависи отношението към проституцията и нейните разновидности (т. нар. платен секс), практикуването на евтаназия (в НС беше внесен законопроект по този въпрос), възможността за погребване на мъртвородени деца, допускането на заместващото майчинство... проблеми, които са изключително важни за засегнатите лица.

Доколкото съм запознат, повечето от въпросите, които решава тази област на правото граничат леко със сюжетите на научнофантастичните филми. Например дали човек може да бъде замразен след смъртта си в очакване на по-добри технологични времена, когато да бъде „съживен“?! Къде е границата между фантастиката и биоправото и колко гънка всъщност е тя, ако въобще съществува според Вас?

- Научната фантастика винаги върви пред науката. Причината за това е, че въображението на човека е по-бързо от неговите възможности. Предвиждащата функция на научната фантастика се е доказала във времето. Ние ставаме свидетели на непрекъснато преминаване на явления от сферата на научната фантастика в битовите условия на нашето ежедневие. Примерът със замразяването, който давате, е едно от тези явления. Някои хора, които отчаяно търсят безсмъртие, се опитват да го намерят чрез превръщане на телата си в ледени мумии. За целта те не искат след тяхната смърт тялото им да бъде погребано, а непосредствено след констатирането на смъртта то да бъде замразено. Целта е в това състояние то да може да „изчака“ развитието на медицината до ниво, което ще позволява биологично възкресение. При „стандартната“ крионизация цялото тяло на починалия се поставя непосредствено след настъпване на смъртта в специален „леден ковчег“ – криостат. В него с помощта на течен азот се поддържа температура от минус 196° С, която прекъсва процесите на гниене на човешките тъкани и клетки. По-евтиният вариант е т. нар. неврокрионизация, при която се замразява единствено главата на починалия. Целта е да се съхрани мозъкът, като надеждата на „починалия“ е, че в бъдеще ще съществуват възможности за регенериране на останалата част от тялото чрез присаждане на стволови клетки. Отговорът на въпроса как ще стане „събуждането“ на тялото и на мозъка на замразения все още не е ясен. Това обаче не пречи на развитието на зараждащата се „ледена индустрия“.

Крионизацията поставя редица

правни въпроси, свързани с допустимите въздействия върху мъртвото човешко тяло и с естеството на възникващите по повод на нея договорни отношения. Тези въпроси са част от реалността, в която живеем, и търсят своите отговори именно в областта на биоправото. То е на границата между научната фантастика и навлизащите в човешкия бит научно-приложни технологии. Науката става все по-прагматична, което съкращава все повече периода от време между възникването на идеята (предложението на въображението) и нейната комерсиална реализация (материализацията на продукта). А когато науката създава продукти, на които ние сме потребители, научната-фантастика започва да изглежда като своеобразна реклама за това, което скоро ще можем да открием по рафтовете на техномаркетите. Науката обаче създава един нов и различен пазар, който има потенциала да засегне самата (биологична, генетична, физическа) същност на човека. Това изисква много по-прецизно предварително претегляне на ползите и рисковете и налага съществуването на биоправото, което да осигури контрол върху приложната наука, като да допусне от въображението до реалността само тази част от технологично възможното, която е обществено безопасна и социално приемлива. Така например биоправото трябва да отговори на въпроса дали – ако клонирането стане възможно, то трябва да бъде позволено като обществено приемлива форма на асексуална асистирана репродукция. Ако ми позволите да направя това сравнение, биоправото е като митничар, който определя пропускателния режим между научно възможното и социално допустимото.

Днес науката преминава граници, отвъд, които човешкият поглед никога не е смятал, че ще достигне. Развитието на генетиката и технологиите утвърждава по категоричен начин усещането за нарастващата биологична власт на човека. Човешката наука е в състояние да променя биологичната основа на природата и на самия човек. И тъй като експерименталният подход, сам по себе си, не дава отговор на множеството етични и правни въпроси, дали ние хората трябва да се месим в подобряването на биосредата, посредством генетични и други научни опити?

- Ние, хората, винаги сме го правили. Всеки, който съществува, неизбежно се намесва в природата. Въпросът е до къде да спрем в тази своя „намеса“. Дали до там, докъдето са ни възможностите (а ние доказахме, че можем да разширяваме експанзивно своите възможности), или трябва да

си наложим една предходна граница, отвъд която можем, но не трябва да отиваме? Друг важен въпрос е какви следва да бъдат съображенията, мотивиращи ни да поставяме граници при упражняването на нашите възможности: дали определящо е уважението към природата такава, каквато е, или най-важното е да не разрушим онзи баланс, който прави възможно нашето собствено биологично съществуване? Втората позиция е позиция на добре пресметнат собствен (екологичен, биологичен, физически) интерес, в който фокусът е върху оцеляването на човечеството. При възприемането на подобна позиция е въпрос на време човекът да установи контрол върху още някой от параметрите на природата и да се почувства достатъчно сигурен, за да премести границата за пореден път отвъд досега позволеното. Израз на посочената позиция може да бъде твърдението, че хората трябва да намалят отделяното от тях количество CO₂, тъй като той създава парников ефект и това застрашава съществуването на човечеството. Ако успеем да установим контрол върху парниковия ефект (например чрез създаване на високо технологични съоръжения за улавяне на CO₂ или за отразяване на част от слънчевата светлина, намалявайки повишената в резултат на въглеродния двуокис температура на Земята), то тогава бързо ще отпаднат и наложеният от нуждата контрол. Ако обаче това, което ни мотивира, е запазването на природата в нейната „дочовешка“ красота (такава, каквато природата е била, когато човекът е трябвало да се съобразява с нея), то тогава въпросът за границите ще бъде поставен и разрешаван по съвсем различен начин. „Подобряването“ е винаги въпрос на гледна точка. То винаги предполага, че го правим „заради някого“ - ние подобряваме нещо с оглед неговата полезност за някого. Ако подобряваме природата, за да бъде тя по-удобна за хората, то това, което правим всъщност е овеществяване до степен на превръщането на природата в наше „обзавеждане“. Ако подобряваме природата „заради самата нея“, то в такъв случай най-често просто придаваме човешки образ на нещо, което не притежава такъв, и в крайна сметка отново удовлетворяваме собствените си желания, проектирани върху одухотворените от нас елементи на природата. Моето мнение е, че „подобряването“ следва да се извършва в рамките на „творението“. Всеки акт, който подменя природата (създаване на синтетична природа), не е акт на подобряване, а акт на унищожаване, на заместване, на субституиране.

Продължение в следващия брой